

Curs 3

Programare logică – cazul logicii de ordinul I

Logica clauzelor definite/Logica Horn – un fragment al logicii de ordinul I

- Singurele formule admise sunt **clauze definite**:
  - **formule atomice**: $P(t_1, \dots, t_n)$
  - $A_1 \wedge \dots \wedge A_n \rightarrow B$, unde toate A_i, B sunt formule atomice.
- Majoritatea limbajelor de programare logice (de ex., Prolog) folosesc acest fragment.

Problema programării logice: $T \models A_1 \wedge \dots \wedge A_n$

- T mulțime de clauze definite
- toate A_i sunt formule atomice

Cuprins

- 1 Substituții și unificare
- 2 Sistem de deducție pentru logica Horn

Substituții și unificare

Substituții

Definiție

O **substituție** σ este o funcție (parțială) de la variabile la termeni, adică

$$\sigma : V \rightarrow Trm_{\mathcal{L}}$$

Exemplu

În notația uzuală, $\sigma = \{x/a, y/g(w), z/b\}$.

Substituții

- Substituțiile sunt o modalitate de a înlocui variabilele cu alți termeni.
- Substituțiile se aplică simultan pe toate variabilele.

Exemplu

- substituția $\sigma = \{x/a, y/g(w), z/b\}$
- $\sigma(P(x, g(x), y)) = P(a, g(a), g(w))$
- substituția $\phi = \{x/y, y/g(a)\}$
- $\phi(f(x)) = f(y)$
- $\phi(f(x)) \neq f(g(a))$

Substituții

Două substituții σ_1 și σ_2 se pot compune

$$\sigma_1; \sigma_2$$

(aplicăm întâi σ_1 , apoi σ_2).

Exemplu

$$\square t = P(u, v, x, y, z)$$

$$\square \tau = \{x/f(y), y/f(a), z/u\}$$

$$\square \mu = \{y/g(a), u/z, v/f(f(a))\}$$

$$\square (\tau; \mu)(t) = \mu(\tau(t)) = \mu(P(u, v, f(y), f(a), u)) = \\ = P(z, f(f(a)), f(g(a)), f(a), z)$$

$$\square (\mu; \tau)(t) = \tau(\mu(t)) = \tau(P(z, f(f(a)), x, g(a), z)) \\ = P(u, f(f(a)), f(y), g(a), u)$$

Unificare

- Doi termeni t_1 și t_2 **se unifică** dacă există o substituție θ astfel încât
$$\theta(t_1) = \theta(t_2).$$
- În acest caz, θ se numește **unificatorul** termenilor t_1 și t_2 .
- În programarea logică, unificatorii sunt ingredientele de bază în execuția unui program.
- Un unificator ν pentru t_1 și t_2 este un **cel mai general unificator** (**cgu, mgu**) dacă pentru orice alt unificator ν' pentru t_1 și t_2 , există o substituție μ astfel încât

$$\nu' = \nu; \mu.$$

Unificator

Exemplu

- $t = x + (y \star y) = +(x, \star(y, y))$
- $t' = x + (y \star x) = +(x, \star(y, x))$
- $\nu = \{x/y, y/y\}$
  - $\nu(t) = y + (y \star y)$
  - $\nu(t') = y + (y \star y)$
  - ν este **cgu**
- $\nu' = \{x/0, y/0\}$
  - $\nu'(t) = 0 + (0 \star 0)$
  - $\nu'(t') = 0 + (0 \star 0)$
  - $\nu' = \nu; \{y/0\}$
  - ν' este **unificator**, dar nu este **gcu**

Algoritmul de unificare

- Pentru o mulțime finită de termeni $\{t_1, \dots, t_n\}$, $n \geq 2$, algoritmul de unificare stabilește dacă există un cgu.
- Există algoritmi mai eficienți, dar îl alegem pe acesta pentru simplitatea sa.
- Algoritmul lucrează cu două liste:
  - Lista soluție: S
  - Lista de rezolvat: R
- Inițial:
  - Lista soluție: $S = \emptyset$
  - Lista de rezolvat: $R = \{t_1 \dot{=} t_2, \dots, t_{n-1} \dot{=} t_n\}$
- $\dot{=}$ este un simbol nou care ne ajută sa formăm perechi de termeni (ecuații).

Algoritmul de unificare

Algoritmul constă în aplicarea regulilor de mai jos:

□ SCOATE

- orice ecuație de forma $t \doteq t$ din R este eliminată.

□ DESCOMPUNE

- orice ecuație de forma $f(t_1, \dots, t_n) \doteq f(t'_1, \dots, t'_n)$ din R este înlocuită cu ecuațiile $t_1 \doteq t'_1, \dots, t_n \doteq t'_n$.

□ REZOLVĂ

- orice ecuație de forma $x \doteq t$ sau $t \doteq x$ din R , unde variabila x nu apare în termenul t , este mutată sub forma $x \doteq t$ în S . În toate celelalte ecuații (din R și S), x este înlocuit cu t .

Algoritmul de unificare

Algoritmul se termină normal dacă $R = \emptyset$. În acest caz, S dă cgu.

Algoritmul este oprit cu concluzia inexistenței unui cgu dacă:

- 1 În R există o ecuație de forma

$$f(t_1, \dots, t_n) \doteq g(t'_1, \dots, t'_k) \text{ cu } f \neq g.$$

- 2 În R există o ecuație de forma $x \doteq t$ sau $t \doteq x$ și variabila x apare în termenul t .

Algoritmul de unificare - schemă

	Lista soluție S	Lista de rezolvat R
Inițial	$\emptyset$	$t_1 \doteq t'_1, \dots, t_n \doteq t'_n$
SCOATE	S	$R', t \doteq t$
	S	R'
DESCOMPUNE	S	$R', f(t_1, \dots, t_n) \doteq f(t'_1, \dots, t'_n)$
	S	$R', t_1 \doteq t'_1, \dots, t_n \doteq t'_n$
REZOLVĂ	S	$R', x \doteq t$ sau $t \doteq x$, x nu apare în t
	$x \doteq t, S[x/t]$	$R'[x/t]$
Final	S	$\emptyset$

$S[x/t]$: în toate ecuațiile din S, x este înlocuit cu t

Exemplu

Exemplu

□ Ecuațiile $\{g(y) \doteq x, f(x, h(x), y) \doteq f(g(z), w, z)\}$ au gcu?

S	R	
$\emptyset$	$g(y) \doteq x, f(x, h(x), y) \doteq f(g(z), w, z)$	REZOLVĂ
$x \doteq g(y)$	$f(g(y), h(g(y)), y) \doteq f(g(z), w, z)$	DESCOMPUNE
$x \doteq g(y)$	$g(y) \doteq g(z), h(g(y)) \doteq w, y \doteq z$	REZOLVĂ
$w \doteq h(g(y)),$ $x \doteq g(y)$	$g(y) \doteq g(z), y \doteq z$	REZOLVĂ
$y \doteq z, x \doteq g(z),$ $w \doteq h(g(z))$	$g(z) \doteq g(z)$	SCOATE
$y \doteq z, x \doteq g(z),$ $w \doteq h(g(z))$	$\emptyset$	

□ $\nu = \{y/z, x/g(z), w/h(g(z))\}$ este cgu.

Exemplu

Exemplu

- Ecuațiile $\{g(y) \doteq x, f(x, h(y), y) \doteq f(g(z), b, z)\}$ au gcu?

S	R	
$\emptyset$	$g(y) \doteq x, f(x, h(y), y) \doteq f(g(z), b, z)$	REZOLVĂ
$x \doteq g(y)$	$f(g(y), h(y), y) \doteq f(g(z), b, z)$	DESCOMPUNE
$x \doteq g(y)$	$g(y) \doteq g(z), h(y) \doteq b, y \doteq z$	- EȘEC -

- h și b sunt simboluri de operații diferite!
- Nu există unificator pentru ecuațiile din U .

Exemplu

Exemplu

- Ecuațiile $\{g(y) \doteq x, f(x, h(x), y) \doteq f(y, w, z)\}$ au gcu?

S	R	
$\emptyset$	$g(y) \doteq x, f(x, h(x), y) \doteq f(y, w, z)$	REZOLVĂ
$x \doteq g(y)$	$f(g(y), h(g(y)), y) \doteq f(y, w, z)$	DESCOMPUNE
$x \doteq g(y)$	$g(y) \doteq y, h(g(y)) \doteq w, y \doteq z$	- EȘEC -

- În ecuația $g(y) \doteq y$, variabila y apare în termenul $g(y)$.
- Nu există unificator pentru ecuațiile din U .

Terminarea algoritmului

Propoziție

Algoritmul de unificare se termină.

Demonstrație

- Notăm cu
  - N_1 : numărul variabilelor care apar în R
  - N_2 : numărul aparițiilor simbolurilor care apar în R
- Este suficient să arătăm că perechea (N_1, N_2) descrește strict în ordine lexicografică la execuția unui pas al algoritmului:

dacă la execuția unui pas (N_1, N_2) se schimbă în (N'_1, N'_2) , atunci

$$(N_1, N_2) \geq_{lex} (N'_1, N'_2)$$

Demonstrație (cont.)

Fiecare regulă a algoritmului modifică N_1 și N_2 astfel:

	N_1	N_2
SCOATE	$\geq$	$>$
DESCOMPUNE	$=$	$>$
REZOLVĂ	$>$	

- N_1 : numărul variabilelor care apar în R
- N_2 : numărul aparițiilor simbolurilor care apar în R

Corectitudinea algoritmului

Lema 1

Mulțimea unificatorilor pentru reuniunea ecuațiilor din R și S nu se modifică prin aplicarea celor trei reguli ale algoritmului de unificare.

Demonstrație

Analizăm fiecare regulă:

- **SCOATE**: evident
- **DESCOMPUNE**: Trebuie să arătăm că

$$\begin{array}{ccc} \nu \text{ unificator pt.} & \Leftrightarrow & \nu \text{ unificator pt.} \\ f(t_1, \dots, t_n) \doteq f(t'_1, \dots, t'_n) & & t_i \doteq t'_i, \text{ or. } i = 1, \dots, n. \end{array}$$

$$\begin{aligned} & \nu \text{ unif. pt. } f(t_1, \dots, t_n) \doteq f(t'_1, \dots, t'_n) \\ \Leftrightarrow & \nu(f(t_1, \dots, t_n)) = \nu(f(t'_1, \dots, t'_n)) \\ \Leftrightarrow & f(\nu(t_1), \dots, \nu(t_n)) = f(\nu(t'_1), \dots, \nu(t'_n)) \\ \Leftrightarrow & \nu(t_i) = \nu(t'_i), \text{ or. } i = 1, \dots, n \\ \Leftrightarrow & \nu \text{ unificator pt. } t_i \doteq t'_i, \text{ or. } i = 1, \dots, n \end{aligned}$$

Demonstrație (cont.)

□ REZOLVĂ:

- Se observă că or. unificator ν pt. reuniunea ecuațiile din R și S , atât înainte cât și după aplicarea regulii REZOLVĂ, trebuie să satisfacă:

$$\nu(x) = \nu(t).$$

- Pt. or. unificator μ pt. $x \doteq t$ observăm că:

$$(x \leftarrow t); \mu = \mu$$

- $((x \leftarrow t); \mu)(x) = \mu(t) = \mu(x)$
- $((x \leftarrow t); \mu)(y) = \mu(y)$, or. $y \neq x$

- Deci,

μ este un unificator pt. ec. din R și S înainte de REZOLVĂ

$\Leftrightarrow$

μ este un unificator pt. ec. din R și S după REZOLVĂ

Corectitudinea algoritmului

Lema 2

Variabilele care apar în partea stângă a ecuațiilor din S sunt distincte două câte două și nu mai apar în altă parte în S și R .

Demonstrație

Exercițiu!

Corectitudinea algoritmului

- Pres. că algoritmul de unificare se termină cu $R = \emptyset$.
- Fie $x_i \doteq t_i$, $i = 1, \dots, k$, ecuațiile din S .
- Definim substituția:

$$\nu(x_i) = t_i, \text{ or. } i = 1, \dots, k.$$

- ν este corect definită (vezi Lema 2).
- Cum variabilele x_i nu apar în termenii t_i , deducem că $\nu(t_i) = t_i = \nu(x_i)$, or. $i = 1, \dots, k$.
- Deci ν este unificator pentru U (vezi Lema 1).

Corectitudinea algoritmului

Lema 3

ν definit mai sus cf. algoritmului de unificare este cgu pentru U .

Demonstrație

Exercițiu!

Sistem de deducție pentru logica Horn

Sistem de deducție *backchain*

Sistem de deducție pentru clauze Horn

Pentru o mulțime T de clauze Horn, avem:

- **Axiome:** orice clauză din T
- **Regula de deducție:** regula *backchain*

$$\frac{\theta(p_1) \quad \theta(p_2) \quad \dots \quad \theta(p_n) \quad (p_1 \wedge p_2 \wedge \dots \wedge p_n \rightarrow q)}{\theta(q')}$$

unde $p_1 \wedge p_2 \wedge \dots \wedge p_n \rightarrow q \in T$, iar θ este cgu pentru q' și q .

Sistem de deducție

Pentru o țintă q , trebuie să verificăm dacă q se poate unifica cu partea dreapta a unei clauze

$$p_1 \wedge \dots \wedge p_n \rightarrow q,$$

printr-un unificator θ . Dacă da, vom verifica $\theta(p_1), \dots, \theta(p_n)$.

Exemplu

Pentru ținta

$$\text{ancestor}(Q, \text{ken}),$$

putem folosi o clauză

$$\text{daughter}(X, Y) \rightarrow \text{ancestor}(Y, X)$$

cu unificatorul

$$\{Y/Q, X/\text{ken}\}$$

pentru a obține o nouă țintă

$$\text{daughter}(\text{ken}, Q).$$

Puncte de decizie în programarea logica

Având doar această regulă, care sunt punctele de decizie în căutare?

- Ce clauză să alegem.

- Pot fi mai multe clauze a căror parte dreaptă se potrivește cu o țintă.
- Aceasta este o alegere de tip **SAU**: este suficient ca oricare din variante să reușească.

- Ordinea în care rezolvăm noile ținte.

- Aceasta este o alegere de tip **ȘI**: trebuie arătate toate țintele noi.
- Ordinea în care le rezolvăm poate afecta găsirea unei derivări, depinzând de strategia de cautare folosită.

Strategia de căutare din Prolog

Strategia de căutare din Prolog este de tip *depth-first*,

- de sus în jos

- pentru alegerile de tip **SAU**
- alege clauzele în ordinea în care apar în program

- de la stânga la dreapta

- pentru alegerile de tip **ȘI**
- alege noile ținte în ordinea în care apar în clauza aleasă

Proprietăți ale sistemului de inferență

Vești bune!

- Regula *backchain* conduce la un sistem de deducție complet:

Pentru o mulțime de clauze T și o țintă Q ,

dacă $T \models Q$,

atunci există o derivare a lui Q folosind regula *backchain*.

Vești proaste!

- Strategia de căutare din Prolog este incompletă:

Poate eșua în a găsi o derivare, chiar și când există o derivare!

Sistemul de inferență backchain

Notăm $T \vdash_b Q$ dacă există o derivare a lui Q din T folosind sistemul de inferență *backchain*.

Teoremă

Sistemul de inferență backchain este corect și complet pentru formule atomice fără variabile Q .

$$T \models Q \quad \text{dacă și numai dacă} \quad T \vdash_b Q$$

Sistemul de inferență *backchain* este corect și complet și pentru formule atomice cu variabile Q .

$$T \models \theta(Q) \quad \text{dacă și numai dacă} \quad T \vdash_b \theta(Q),$$

pentru o substituție θ .

Corectitudine

Propoziție (Corectitudine)

Dacă $T \vdash_b Q$, atunci $T \models Q$.

Demonstrație [schiță] [*]

- Presupunem că toate clauzele din T sunt adevărate.
- Ne uităm, inductiv, la cazurile care pot să apară în derivarea lui Q .

□

Completitudine

Teoremă (Completitudine)

Dacă $T \models Q$, atunci $T \vdash_b Q$.

Trebuie să arătăm că

pentru orice structură și orice interpretare,
dacă orice clauză din T este adevărată, atunci și Q este adevărată,

există o derivare a lui Q din T .

Completitudine

Demonstrația este mai simplă deoarece

este suficient să ne uităm la o singură structură!

De ce? Vom da mai multe detalii peste câteva cursuri.

Vom construi o structură specială $\mathcal{LH}$ astfel încât

$$T \vdash_b Q \quad \text{dacă} \quad \mathcal{LH} \models Q$$

Modele Herbrand

Fie $\mathcal{L}$ un limbaj de ordinul I.

- Presupunem că are cel puțin un simbol de constantă!
- Dacă nu are, adăugăm un simbol de constantă.

Universul Herbrand este mulțimea $T_{\mathcal{L}}$ a tuturor termenilor lui $\mathcal{L}$ fără variabile.

Un **model Herbrand** este o structură $\mathcal{H} = (T_{\mathcal{L}}, \mathbf{F}^{\mathcal{H}}, \mathbf{P}^{\mathcal{H}}, \mathbf{C}^{\mathcal{H}})$, unde

- pentru orice simbol de constantă c , $c^{\mathcal{H}} = c$
- pentru orice simbol de funcție f de aritate n ,
 $f^{\mathcal{H}}(t_1, \dots, t_n) = f(t_1, \dots, t_n)$

Modele Herbrand

Într-un model Herbrand, nu spunem nimic despre interpretarea simbolurilor de relații!

- pentru orice simbol de relație R de aritate n , $R^{\mathcal{H}}(t_1, \dots, t_n) \subseteq (T_{\mathcal{L}})^n$

Exemplu

- Interpretăm toate simbolurile de predicate ca fiind adevărate peste tot.
- Adică, pentru orice simbol de relație R de aritate n , $R^{\mathcal{H}} = (T_{\mathcal{L}})^n$.
- Această structură este model pentru orice mulțime de clauze definite.
- **Exercițiu:** De ce?

Modele Herbrand

Definim o **ordine** între modelele Herbrand:

$\mathcal{H}_1 \leq \mathcal{H}_2$ este definită astfel:

pt. or. sb. de predicat R de aritate n și or. termeni $t_1, \dots, t_n$
dacă $M_1 \models R(t_1, \dots, t_n)$, atunci $M_2 \models R(t_1, \dots, t_n)$

- Ne interesează **cel mai mic model Herbrand!**
- De ce există? Este unic?
- Folosim o construcție de punct fix pentru a stabili când sunt adevărate predicatele.

Cel mai mic model Herbrand

- O **instanță de bază** a unei clauze $Q_1(X_1) \wedge \dots \wedge Q_n(X_n) \rightarrow P(Y)$ este rezultatul obținut prin înlocuirea variabilelor cu termeni fără variabile.
- Pentru o mulțime de clauze T , o formulă atomică P și o mulțime de formule atomice X ,

$oneStep_T(P, X)$ este adevărat

dacă există o instanță de bază a unei clauze

$Q_1(X_1) \wedge \dots \wedge Q_n(X_n) \rightarrow P(Y)$ din T astfel încât P este instanța lui $P(Y)$ și instanța lui $Q_i(X_i)$ este în X , pentru orice $i = 1, \dots, n$.

- **Baza Herbrand** $B_{\mathcal{L}}$ este mulțimea formulelor atomice fără variabile.
- Pentru o mulțime de clauze T , definim

$$f_T : \mathcal{P}(B_{\mathcal{L}}) \rightarrow \mathcal{P}(B_{\mathcal{L}})$$

$$f_T(X) = \{P \in B_{\mathcal{L}} \mid oneStep_T(P, X)\}$$

Cel mai mic model Herbrand

Exemplu

- Fie $\mathcal{L}$ un limbaj cu un sb. de constantă 0 , un sb. de funcție unară s și un sb. de relație unară par
- $T_{\mathcal{L}} = \{0, s(0), s(s(0)), \dots\}$
- Fie T mulțimea clauzelor:

$$par(0)$$

$$par(X) \rightarrow par(s(s(X)))$$

- Instance de bază:

- $par(0) \rightarrow par(s(s(0)))$

- $par(s(0)) \rightarrow par(s(s(s(0))))$

- $f_T(\{\}) = \{par(0)\}$
- $f_T(\{par(0)\}) = \{par(0), par(s(s(0)))\}$
- $f_T(\{par(s(0))\}) = \{par(0)\}$
- $f_T(\{par(s(s(0))))\} = \{par(0), par(s(s(s(s(0))))\}$

Cel mai mic model Herbrand

- f_T este monotonă, deci are un cel mai mic punct fix FP_T !
- FP_T este reuniunea tuturor mulțimilor

$$f_T(\{\}), f_T(f_T(\{\})), f_T(f_T(f_T(\{\}))), \dots$$

- Pentru o mulțime de clauze T , definim **cel mai mic model Herbrand** $\mathcal{LH}$ ca fiind un model Herbrand în care

un predicat $R(t_1, \dots, t_n)$
este adevărat   ddacă $R(t_1, \dots, t_n) \in FP_T$.

- $\mathcal{LH} \models T$.
Exercițiu: De ce?

Cel mai mic model Herbrand

Propoziție

Pentru orice formulă atomică Q ,

$$T \vdash_B Q \quad \text{dacă} \quad \mathcal{LH} \models Q.$$

Demonstrație (schiță) $[*]$

- Implicația de la stânga la dreapta rezultă ușor din corectitudinea sistemului de inferență *backchain*.
- Implicația de la dreapta la stânga este mai complicată.
  - Q apare în interpretările simbolurilor de predicate din $\mathcal{LH}$
  - Deci Q este obținut după un număr finit n de aplicări ale lui f_T
  - Se arată prin inducție după n că pentru fiecare formulă care apare prin aplicări ale lui f_T există o derivare în sistemul de inferență *backchain*.

Completitudine

Teoremă (Completitudine)

Dacă $T \models Q$, atunci $T \vdash_B Q$.

Demonstrație

- Dacă $T \models Q$, atunci $\mathcal{LH} \models Q$
- Deci $T \vdash_B Q$

□

Pe săptămâna viitoare!